

זכרון עולם

האשה החשובה ודופת צדקה וחסד

מרת רודה שניצר

ע"ה

ב"ר מאיר ז"ל

תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד

משה שניצר

ז"ל

ב"ר מנחם מנדל ז"ל

תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"

ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי"

חז"ם סוכר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, י"ג תשרי תשפ"ו

מסכת זבחים כ"א-כ"ז ♦ טהרות ה', ט' - ו', ד'

גליון מס' 1376

השבוע בגליון

- ♦ מצוות טבילה ונטילה, מורכבות משני חלקים
- ♦ אדם שטבל במקווה מלא בנפט
- ♦ הכיור - מעמדו ויעודו

- ♦ קידוש ידים ורגלים ביחד או לחוד
- ♦ כהן שיש חציצה על ידו, רשאי לקדשה?
- ♦ קידוש ידים ורגלים דווקא מן הכיור?
- ♦ שני תפקידים שונים לכלי שרת
- ♦ נטילת ידים בתולעי מים וטבילה בנפט
- ♦ חיבור בין מקוואות על ידי יבחושים

הכיור שונה משאר כלי השרת

הכותל המערבי - של מי?

מותר להכנס למחילות שתחת הר הבית

השלט שנחשף במעמקי הר הבית

מדוע דוד המלך קידש את קרקע בית המקדש?

הכותל המערבי נבנה על ידי דוד

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

ויאתיו כל לעבדך

השבוע נייחד את הטור למגזר המגלה לאחרונה עניין רב בלימוד תורה, בשיעורי הדף היומי. זו תקופה לא קצרה שניכרת התעניינות של ממש בהצטרפות לשיעורי הדף היומי בקרב אוכלוסיה אשר לא התחנכה על ברכי התורה והמצוות. זו תופעה מרנינה ומשיבת נפש לחזות ביהודים הטובלים בבת אחת בים התלמוד, ונהנים עד עמקי נשמתם.

בין כסה לעשור, בימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, לכבות רבים זעים בחוסר נוחות. עם ישראל עוטה לבן לקראת יום הכיפורים, מטהר את נפשו, כמה אל אלוהים, ואנשים רבים חשים כי בכוחו של הזיק היהודי שניצת בקרבם להניעם להחליט את אשר הם יודעים זה מכבר כי יש להחליט, אך עד כה לא נמצא הפנאי, לא אותרה הדרך, או לא... כל דבר מה שיש בכוחו להרגיע את המצפון.

דווקא אז המצפון היהודי מתעורר, מזדקף בתנועת אדרבה ומתרה בבעליו; סוג לך אל קוננייתך, אל תתייצב, השאר במקומך, כלום הנך חש ראוי לעמוד לפני רבונו של עולם? חשש זה ורבים דומים לו, הושמעו ברטט באזניהם של מגידי שיעור דף היומי רבים מידי, מכדי שנתני לעצמנו שלא להתייחס לנקודה יהודית זו, ולחזק אנשים יקרים אלו.

קידוש ידים ורגלים ביחד או לחוד

בגמרתנו מבואר, כי היה על הכהן הנכנס לבית המקדש, או הבא לעבוד עבודה בבית המקדש, לרחוץ את ידיו ואת רגליו כאשר ידו הימנית על רגלו הימנית וידו השמאלית על רגלו השמאלית. לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, היה עליו לרחוץ את שתי הידים ואת שתי הרגלים **בפעם אחת**, ולדעת חכמים, וכן נפסק להלכה (רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ה הל' ט"ז), הרחיצה התבצעה בשני שלבים, ראשית, רחץ הכהן את ידו הימנית, ואת רגלו הימנית, ולאחר מכן את ידו השמאלית ואת רגלו השמאלית. אומנם, הידים והרגלים נכללו באותה פעולת רחיצה, אך המפרשים מציינים שתי הלכות, אשר לגביהן לא היוו הידים והרגלים מקשה אחת, כלהלן.

כהן שיש חציצה על ידו, רשאי לקדשה? כידוע, כאשר נדרשת העברת מים על הגוף, כגון, טבילה, נטילה וקידוש ידים ורגלים, יש להקפיד שלא יחצוץ דבר מה, בין המים לגוף. עם זאת, מן התורה, חציצה על גבי שטח הקטן ממחצית מן השטח המיועד לטבילה, לנטילה, או לקידוש ידים ורגלים, אינה מהווה חציצה. מעתה, יש לברר, מה דינו של כהן, שהבחין בחציצה שהתפשטה על כל ידו. מצד אחד, ביחס לשטח שעליו לרחוץ בידו, הרי זו חציצה. אולם, מצד שני, ביחס לשטח הכולל שעליו לרחוץ - שתי ידיו ושתי רגליו, אין זו חציצה, משום שהחציצה אינו תופסת מחצית משטח זה.

בעל ה"מנחת חינוך" (מצווה ק"ו) והגאון הראגוצ'ובי זצ"ל ("צפנת פענח" שמות ל') מבארים, כי אף שיש לרחוץ את הידים ואת הרגלים ביחד, אין להחשיבן כגוף אחד לעניין חציצה, ולפיכך, חציצה על גבי רוב שטח היד, או על גבי רוב שטח הרגל מהווה חציצה מן התורה.

בעל ה"מנחת חינוך" (שם) מוסיף וכותב, כי יתכן שחלוקה זו בין ידי הכהן ובין רגלי הכהן, תבוא לידי ביטוי בדין נוסף. כאשר כהן מסיח את דעתו מן המחשבה שידי ורגליו טהורות לשם עבודת המקדש, עליו לשוב ולרחצן בכיור. לכאורה, גם אם הסיח דעתו מידי בלבד, עליו לשוב ולרחוץ הן את ידיו והן את רגליו, מאחר שהידיים והרגלים מהוות יחידה אחת לגבי מצוה זו. אולם, גם במקרה זה, אומר ה"מנחת חינוך", יתכן, כי די ברחיצת הידים בלבד, ואין צורך לרחוץ את ידיו ואת רגליו כאחת.

דף כא/ב כל הכלים מקדשין

קידוש ידים ורגלים דווקא מן הכיור?

גמרתנו דורשת מן הפסוק, כי כהן שקיים את מצוות קידוש ידים ורגלים שלא מן הכיור, אלא על ידי כלי שרת, קיים את המצווה, למרות שמצווה זו נאמרה בתורה תוך כדי התייחסות לרחיצה

זעילוי נשמת

הר"ר **אברהם אביש פירר** ז"ל

ב"ר משה מנחם ז"ל נלב"ע י"ד בתשרי תשס"א

ומרת **עדינה טובה** ע"ה

ב"ר יעקב צבי הכהן ז"ל נלב"ע י"ג באלול תשס"ח

תנצב"ה

הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **אסתר גולדה כהנא** ע"ה

ב"ר אלתר יעקב וגיסל ויזל ז"ל

נלב"ע י"ח בתשרי תשנ"ט

תנצב"ה

זעילוי נשמת

הר"ר **ישראל צבי הפטקה** ז"ל

ב"ר רפאל ז"ל נלב"ע י"ד בתשרי תשל"ג

וזוג' מרת **בלה** ע"ה

ב"ר נתן נטע ז"ל נלב"ע כ"ה בתשרי תרפ"ט

תנצב"ה

הונצחו ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **צבי ארליך** ז"ל ב"ר אהרן ז"ל

נלב"ע י"ב בתשרי ה'תש"ם **תנצב"ה**

הונצח ע"י בנו ידידנו הר"ר **טוביה ארליך** ומשפ' שיחיו - אלקנה

מן הכיור. לדעת הרמב"ם (הל' ביאת המקדש פ"ה הל' י'), גמרתנו אינה מנתקת לחלוטין את הכיור ממצוות קידוש ידים ורגלים, אלא: "מצוה לקדש ממי הכיור, ואם קידש מאחד מכלי השרת הרי זה כשר". הרמב"ן (שמות ל"ט) חולק על דבריו וכותב, כי לכיור אין עדיפות על כלי שרת אחר, תוך שהוא מסתמך על הכהן הגדול אשר רחץ את ידיו ואת רגליו ביום הכיפורים מקיתון של זהב (ויקרא כ"ב) ולא מן הכיור! מה יענה הרמב"ם על ראייה כה ברורה? הגר"ח פ"ש שיינברג זצ"ל: ("משנת חיים" סימן י"ג) מיישב את דבריו, על פי יסוד הנלמד בסוגייתנו לגבי מצוות קידוש ידים ורגלים, כלהלן (עין "זבח תודה").

שני תפקידים שונים לכלי שרת: ברור לכל, כי כהן שרחץ את ידיו ואת רגליו מכלי **חולין שאינו קדוש**, לא קיים את המצווה. כאשר נעמוד על שורש ההבדל בין כלי חולין לכלי קדוש, נמצא שני הבדלים מהותיים שונים לחלוטין, אשר ה"חפץ חיים" זצ"ל ("זבח תודה") מוכיח, כי שניהם תקפים. **א** מים הנתונים בכלי קדוש מתקדשים, ועל הכהן לקיים מצוות **קידוש ידים ורגלים** במים קדושים. **ב** על הכהן לרחוץ את ידיו ואת רגליו **מתוך כלי שרת**, שהרי קידוש ידים ורגלים הוא מעבודות המקדש, ולשם כך יש צורך בכלי שרת. נמצא, איפוא, כי יש צורך לרחוץ **במים קדושים** מתוך **כלי קדוש**.

מעתה, גמרתנו הדורשת כי ניתן לרחוץ בכלי שרת ולא דווקא בכיור, מתייחסת לאופן **קידוש המים** וקובעת, כי ניתן לקדשם גם בכלי שרת ואין צורך לקדשם בכיור דווקא. על כך מוסיף הרמב"ם, כי בכל זאת, "מצוה לקדש ממי הכיור", היינו: הרמב"ם מתייחס לכלל הראשון בלבד, וכותב, כי מצווה להשתמש במים ששהו בכיור והתקדשו בו - את הרחיצה בעצמה אין כל מצווה לבצע דווקא ישירות מן הכיור. ניתן, איפוא, ליטול מים שהתקדשו בכיור, להעבירם לכלי שרת ולרחוץ בהם.

הכהן הגדול, אם כן, שרחץ מקיתון של זהב, השתמש במים ששהו לפני כן בכיור והתקדשו בתוכו... [ראוי לציין דעה המובאת בירושלמי, שהכהן הגדול קידש את ידיו בתחילת יום הכיפורים מן הכיור, ורק ברחיצות האחרות הוא נטל מקיתון של זהב. אמנם, הרמב"ם לא הזכיר זאת, ומשמע, לכאורה, שפוסק כמ"ד שגם את הקידוש הראשון עשה בקיתון של זהב].

נסיים בחקירה מעניינת. בסוגייתנו אומר רבי יוסי ב"ר חנינא, שעל הכיור להכיל כמות מים הראויה לרחיצת ידיהם ורגליהם של ארבעה כהנים. ניתן לפרש את דבריו, כי בעת שהכהן רוחץ את ידיו ואת רגליו מן הכיור, עליו לוודא שהוא מכיל כמות מים זו. כלומר, הלכה זו היא סעיף במצוות קידוש ידים ורגלים. אולם, לאחר שנבחנו, כי מצוות קידוש ידים ורגלים כוללת בתוכה את החובה לרחוץ במים קדושים, היינו: במים שהתקדשו בכלי שרת, יתכן לפרש, שלדעת רבי יוסי ב"ר חנינא, הכיור מקדש את המים שבתוכו, רק אם הוא מסוגל להכיל כמות מים המספיקה לארבעה כהנים ומעלה לקידוש ידיהם ורגליהם. אולם, לאחר שמים אלו התקדשו, שוב אין צורך להקפיד על כמות זו בעת קידוש הידים והרגלים.

ואכן, מדברי בעלי התוספות (כ"ב ב"ד ד"ה "קודח") עולה, כי לאחר שהמים התקדשו בכיור, ניתן ליטול מהם בכלי שרת קטן ולקדש בהם ידיו ורגליו [אולם, רש"י לא פירש את הגמרא כך, ויתכן שלדעתו יש צורך, שבעת הקידוש תהיה בכיור כמות כה גדולה של מים, עד שארבעה כהנים יכולים לקדש בה את ידיהם ורגליהם. עין "זבח תודה" בסוגייתנו, וב"שפת אמת" לעיל י"ט/ב בדעת הרש"י והרמב"ם].

דף כ"א כל שתחילת ברייתו מן המים מטבילין בו

נטילת ידים בתולעי מים וטבילה בנפט

נטילת ידים, והטבילה במקוה טהרה מתחברות במחשבתנו עם מים צלולים וזכים. אולם, בסוגייתנו מובאים דברי רבי שמעון בן גמליאל, כי ניתן לטבול גם במקוה שנוצר משומן עינו של דג גדול או מיבחושים אדומים, שכן, הם נוצרים מן המים, ותוצר המים דינו כמים. במאמר הבא נבחן את שורשיה של הלכה זו על ידי הצגת מקרים שונים המתוארים בגמרא ובספרי ההלכה.

חיבור בין מקוואות על ידי יבחושים: הלכה נוספת, על בסיס דומה, נאמרה על ידי רבן שמעון בן גמליאל (מקוואות פרק ו' משנה ז') והיא, כי ניתן לחבר שני מקוואות מים על ידי יצירת נקב חלול ביניהם, ברוחב "שפופרת הנוד" [נקב שקוטרו כרוחב כשתי אצבעות], אשר דרכו מי המקוואות מתערבים זה בזה. אולם, אם חפץ זר יעמוד בנקב החלול וימעט את החלל, אין הוא יכול להחשב כמחבר בין שני המקוואות. אף על פי כן אומר רשב"ג, כי אם יבחושים אדומים ממלאים את חלל הנקב, אין הם ממעטים את שיעורו הנדרש, שהרי הם כמים.

אלא, שכאן מצינו סתירה, לכאורה, כאשר לגבי טבילה ונטילת ידים פסק הרמב"ם (רמב"ם הל' מקוואות פ"ח הל' י"א) כרשב"ג, שניתן לטבול ביבחושים אדומים, ואילו לגבי חיבור בין מקוואות מים פסק הרמב"ם (שם הל' ו') כחכמים, שאין לחבר בין המקוואות כאשר שיעור הנקב התמעט על ידי היבחושים. נשאלת השאלה, המים הם היבחושים אם לא?

מצוות טבילה ונטילה, מורכבות משני חלקים: על שאלה זו נשברו קולמוסים רבים (ראה ספר המפתח שם) בידיהם של גדולי הדורות. ה"חזון איש" זצ"ל (קדשים, ליקוטים א' ה') מבהיר, כי מצוות הטבילה במים ומצוות נטילת הידים במים, נושאות בחובן שתי הוראות לעושה אותן. האחת - טול את ידיך, או טבול את גופך בחומר עשוי מים. והשניה - עשה זאת בחומר **נוזלי**, שירטיב את כל המקום הזקוק לנטילה או לטבילה. לפיכך, יבחושים אדומים, שומן עינו של הדג ושאר דברים שברייתם מן המים, אמנם נחשבים כמים מבחינת **תוכנם**, אך כל עוד החומר הוא מוצק ואינו נוזלי, לא ניתן ליישם בהם את הכלל השני, ואין הם ראויים לטבילה או לנטילת הידים. מעתה, אומר ה"חזון איש", ניתן לומר, שסוגייתנו עוסקת ביבחושים אדומים שרוסקו ואינם בעלי צורה כלל, אלא נזילים כמים, ולפיכך, הרי הם מים לכל

שורה ארוכה של נעליים מבריקות השתרעה מן החוף בקו ישר להפליא. שורה אחר שורה בסדר מופתי, עשרות שורות של נעליים אשר לא נעו ולא זעו.

בתוך הנעליים היו נתונות רגליהם של חיילי צבא הוד מלכותו. כמוהם כנעליהם. מה הללו מבריקים ומצוחצחים, גם הם. מה הללו אינם נעים ממקומם, גם הם. מה הללו סובלים בדומיה את חום הקיץ, גם הם.

היתה זו שעת בוקר מאוחרת. צופים ניצבו הכן על עמדם, גלילי מתכת מארכים צמודים לארובות עיניהם כדי לנסות לאתר את אניית הדגל המלכותית של מלכם, אשר לכבודו נערך הטקס המיוחד.

זה שנים רבות שהמלך הנערץ לא ביקר אצל נתיניו בחבל ארץ זה, ופולגות הצבא ששהו באזור, הוזעקו לקבל את פניו כיהא וכיאות. מאות מצחצחי נעליים גוייסו כדי לשוות ברק מיוחד לעשרות אלפי הנעליים הצבאיות הגסות. מאות הצננים מומחים נשלחו מתוך בתי המלאכה שלהם, כדי להעלים כל קמט, ליישר כל צווארון, ולהדגיש את הקפלים במקומות הנכונים.

על צוק גבוה ניצב מפקד בכיר, והביט בהתפעלות בטורים האינסופיים של חיילים, פרשים וסוסים שהשתרעו למלוא האופק. המלך היה עתיד לנחל כבוד רב. עז היה רצונם של מפקדי הצבא להביע את אהדתם ואת הערצתם במעשים, לא רק במילים.

גלי הים התנפצו אל החוף הסלעי, והתיזו רסיסי מים מלוחים על פניהם של החיילים. כמש המה עלתה מן האופק וליטשה את פני הים. זבובים טורדניים החלו את יומם בעליזות, מתמרנים בין ראשי החיילים ואוכפי הסוסים. צפירה חדה נשמעה מרחוק. אוניית הדגל של המלך מתקרבת. החיילים זקרו את ראשם, זקפו את גבם, היישירו את מבטם, פניהם אל הים, אל המלך. אט אט התקרבה האונייה, אוניית דיג ענקית, עמוסה בשלל רב ותוסס. טעות. המלך עוד לא הגיע. בבת אחת נשמו עשרות אלפי איש נשימת אתנחתא, פלטו אותה באיטיות, שטמו את עיניהם והמתינו.

שעת צהרים. **השמש** התקדמה עם הגלים אל החוף, ועתה פיזזה בעוז על קדקודיהם של החיילים, ועל גבם של בעלי החיים. פה ושם החלו חיילים לנוע בחוסר נוחות, והם ננזפו קלות על ידי מפקדיהם. הכל הבינו, כי קשה מאד לעמוד זמן רב כל כך בציפייה מורטת עצבים.

דודי מים הוצבו בין השורות, והחיילים הרוו מהם את צמאונם. מידי פעם היה הצופה מזהה גוף נע מרחוק על פני המים, אך במשך היום חלפו על פניהם כל סוגי כלי השייט שרק היו יכולים להעלות על דעתם. אניית המלך - אין.

השמש נסתה על צדה, שילחה קרני אש אחרונים אל האויר הלוהט. נעלמה מן העין כדי להעיר אנשים זקנים במקומות אחרים על פני היקום, והותירה את החיילים עם אויר מהביל, נטול משב רוח, אפלולית מדכאת וציפייה חסרת תוחלת.

קשה היה לסבול את החום. המפקדים העלימו את עיניהם מקבוצות חיילים אשר זינקו אל המים הנעימים כדי לצנן את גופם הלוהט. הצופה הוחלף בחייל שטען כי בלילה הוא מטיב ראות, ואיש כבר לא עמד על פני החוף. הכל קרסו תחתיהם, בפיטוטי ידים ורגלים, תוהים עד מתי יהא עליהם להמתין למלך. ראשים רבים בצבא בחשיכה מתוך המים. אחרים נמנמו בעצלתים, או ישבו בוהים כבוכים הנוצצים ממעל.

שמונה עשרה צפירות מחרישות אוזניים החרידו את החוף בעת ובעונה אחת. אוניית הדגל המלכותית התקרבה במהירות מפתיעה, הודפת את הגלים לצדדים, ומותירה אחריה שובל לבן, סיפונה מואר במאות לפידים. המלך לבוש בבגדיו המלכותיים, ניצב על סטיח אדום, וסקר בהנאה את הצבא העצום שהספיק להתארגן במספר דקות, להתנער מן החול, למתוח את המדים ולהתייצב דום.

המלך ירד אל החוף ופסע בלוויית שריו, יועציו, מלווי, שומריו, מפקדי החייל, שרי האלפים ושרי

דבר ועניין, הן מבחינת החומר והן מבחינת הצורה. אולם, המשנה העוסקת בדיני מקוואות מתייחסת ליבחושים שלמים. הללו, מים מגובשים הם, שחסרים את תכונת הנזילות של המים, ואין הם ראויים לחבר בין שני המקוואות [וכן מדויק מלשון רש"י בסוגייתנו ד"ה "בעינו" דג גדול **שנימוק** שומן עינו בחור].

הנאה מירבית תגרם לקורא בעת שיטול לידיו את חלק "אורח חיים" ב"שולחן ערוך", יפתח בסיומן ק"ס סעיף י ויקרא את ההלכה הבאה: "נוטלים לידים בכל דבר שתחילתו מן המים, כגון יבחושים אדומים או שומן דג". על כך הוסיף הרמ"א: "**ונראה דוקא אם ריסקו**" משפט קצר הטומן בחובו עולם ומלואו.

[הסבר נוסף לתמיהה הנזכרת לעיל, מובא בשם הגר"ז מבריסק זצ"ל. לדבריו, כדי לחבר בין שני מאגרי מים יש צורך בשיעור של "טופח על מנת להטפח", היינו, יש צורך בכמות מים, שהנוגע בה יירטב, ויוכל להרטיב מקום אחר במים אלו שעל ידו. לפיכך, ודאי שתולעי המים דינם כמים, אך "מים יבשים" הם. ומאחר שאין באפשרות הנוגע בהם להרטיב מקום אחר, הרי הם חסרים את תכונת החיבור בין שני מאגרי מים].

אדם שטבל במקוה מלא בנפט: ומכאן לטבילה בנפט! נפט? ובכן היו דברים מעולם. הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל, בעל שו"ת "אמרי יושר" (ח"ב סימן ל"א), התבקש להתייחס לדינו של אדם שטבל במקוה, כאשר לפתע נפגמה המכונה שהפעילה את מערכת חימום המים של המקוה, ונפט רב דלף ממנה לתוככי המקוה. לאחר שהוא דן אם נוזל הנפט חוצץ בין הטובל לבין מי המקוה, הוא תמה, מניין לנו כי הנפט אינו נוזל שראוי לטבול בו עד שיש לברר אם הוא מהווה חציצה, שמא הנפט המופק מן הארץ דינו כמים, וממילא הוא נוזל הראוי לטבול בו.

ברם, בעל שו"ת "אמרי דוד" (סימן רכ"ב) שולל אפשרות זאת מכל וכל. לדבריו, נפט אינו מים וממילא אינו כשר לטבילה (ראה בספר "טבילת כלים" פ"ז הערה ב', ועיין בתשובת הרגוצ'ובי בהסכמתו לספר "פסקי תשובה" ח"ב).

דף כב/ב ועשית כיוור נחשת

הכיוור - מעמדו ויעודו

הסוגיות הנלמדות בימים אלו עוסקות בין היתר, במצוות הכהנים לרחוץ את ידיהם ואת רגליהם טרם עבודתם בבית המקדש, כנאמר (שמות ל"ח, יט): "ועשית כיוור נחשת... ורחצו אהרן ובניו ממנו את ידיהם ואת רגליהם".

הכיוור היה כלי גדול ועגול בעל קוטר של שלש או של ארבע אמות (ראה תו"ט יומא פ"ג משנה י') שניצב על כן. תחילה היו קבועים בו שני ברזים בלבד, ולאחר מכן, בימי בית שני, התקין בו 'בן קטין', הכהן הגדול, עשרה ברזים נוספים, כדי שהכהנים שזכו בפייס של קרבן התמיד של שחר יוכלו לקדש את ידיהם ואת רגליהם כאחת. בנוסף לכך, התקין 'בן קטין' "מוכני" לכיוור, היינו, מכונה, וביוונית "גלגל" (ערוך ערך מכן, ותו"ט שם) שהיה עשוי עץ שבעזרתו שלשלו את הכיוור לתוך בור מים [כדי שמימי לא יפסלו בלינה] (ראב"ד הל' בית הבחירה פ"ג הל' י"ח). אולם, לדעת הרמב"ם "המוכני" לא היה אלא כלי מלא מים, שסיפק מים לכיוור לפי הצורך. היו שפירשו (ראה בתו"ט) כי "מוכני" זה היה משאבת מים, שסיפקה מים לכיוור ללא הרף (ועיין בפירוש מהריע"ב"ץ לרמב"ם שם, הובא בס' הליקוטאים שבמהדורת פרנקל, מה שהעיר עליו, ובמאירי תמיד סוף פ"א).

הכיוור שונה משאר כלי השרת: מפליא לגלות, כי הכיוור וכונו נעדרים מרשימת כלי המשכן הנמנית בפרשת תרומה ובפרשת תצווה, וציווי הקב"ה למשה רבינו לעשותם מופיע בפרשת כי תשא (שמות ל"ח), בין מצוות נתינת מחצית השקל למעשה הקטורת. הספורנו (שם) מבאר: "גם זה הכלי לא הוזכר למעלה עם שאר הכלים, כי לא היתה הכוונה בו להשכין שכינה במקדש כענין הכוונה באותם הכלים כמבואר למעלה, אבל היתה הכוונה להכין את הכהנים לעבודתם". כלומר, הכיוור לא נעשה אלא לשמש את הכהנים, בניגוד לשאר הכלים שהיתה להם תכלית נעלה. אין בכך כדי להפחית מן המצווה עצמה, מצוות קידוש ידים ורגלים, אשר היתה חלק מעבודות המקדש, וכמבואר בסוגייתנו, שעל הכהן לרחוץ ידיו ורגליו בעמידה, ככל עבודות המקדש.

רבי אברהם אבן עזרא (שמות לה/טו) אף מדגיש, שלכיוור לא היו בדים לשאת אותו בהם, כפי שהיו לשאר הכלים. להערכתו, הכיוור וכונו נישאו על עגלות ולא בכתף על ידי בני קהת.

הגדרת מעמדו השונה של הכיוור, כמבואר לעיל, מסייעת להבהיר מדוע מותר היה, לשקע את הכיוור לבור שבעזרה מידי לילה, כמובא בסוגייתנו, אף על פי שלכאורה, בכך ביטלו את מצוות בניין בית המקדש, אשר הורכב מכלי הקודש שבו שאסור היה להזיזם ממקומם (חידושי הגר"ז יט/א). אולם, מאחר שהכיוור לא היה אלא ממכשירי העבודה בבית המקדש, סילוקו ממקומו הקבוע לא היווה חיסרון בבניין המקדש ("באר מרים" שמות, שם).

אכן, לדעת הרמב"ן (שם ל"ט), כי הכיוור "אינו מעכב ולא מצוה", אין כל מצווה לרחוץ ידים ורגלים מן הכיוור דווקא, וניתן לקיים את מצוות קידוש הידים והרגלים מכל כלי שרת שבמקדש, ואף ראה הביא לכך מן הכהן הגדול אשר ביום הכיפורים רחץ את ידיו ואת רגליו מקיתון של זהב ולא מן הכיוור (יומא פרק ד' משנה ה'). לעומתו, הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"א הל' ו') מונה את הכיוור בין כלי המקדש המהווים חלק מצורתו ובניינו של בית המקדש, ואכן, לשיטתו (רמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ה הל' י'), לכתחילה מצווה לקדש ידים ורגלים ממי הכיוור ולא מכלי שרת אחר, "אך אם קידש מאחד מכלי השרת, הרי זה כשר". לא זו בלבד, אלא שלדעתו, אין כוונת סוגייתנו ששיקעו את הכיוור לבור שבעזרה, שהרי, כאמור, בכך יחסר מבניין המקדש, אלא הניחוהו בתוך כלי עגלגל, הלא הוא ה"מוכני" לשיטת הרמב"ם הנזכרת בראש מאמר זה ("באר מרים", שם, ו"תורה שלימה", מילואים לפ"י כי תשא פ"ד).

המאות, צעד בין השורות, הביט כה וכה בפני חייליו לאורם של לפידים בוערים אשר נישאו בידי עבדיו עטורי הנוצות. לפתע נעצר המלך ומיקד את מבטו באחד החיילים אשר שתי רגליו היו נטועות בתוך שלולית מים, בגדיו ספוגים מים, וריח מלוח של גלים, דגים וחול נודף הימנו.

איש לא צפה את העתיד להתרחש.

החייל השפיל את מבטו והסביר. אדוני המלך. הייתי בים, עמוק בין הגלים, כאשר הבחנתי בנוחותך על החוף. לא נהגתי כשורה, אמת. היה עלי להמתין לך. אבל ברגע שהבחנתי בך, השתוקקתי בכל מאודי לכבד אותך, להשתתף בטקס הנפלא הזה שנערך לכבודך. בחושך הזה איש לא היה מבחין בהעדרותי. אבל נפשי, אדוני המלך, יצאה אליך, לכבדך, לפארך, לרוממך ולהמליכך.

הנני כאן, מלכי, לכבודך ולתפארתך.

אחים אהובים, ברוכים הבאים.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף כב/א ירחצו לרבות כלי שרת

הכיוור שונה משאר כלי המקדש

בגמרתנו אנו למדים, כי אמנם כל אחד ואחד מכלי המקדש יועד לתפקיד מסוים בלבד, שלא ניתן היה לעשותו בכלי אחר, מלבד הכיוור, שבכל כלי שרת ניתן היה להשתמש כתחליף לכיוור, ולרחוץ בו ידים ורגלים.

רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק זצ"ל, דייק זאת מלשון הפסוק (שמות ל"ח): "ועשית כיוור נחשת... ונתת אתו בין אהל מועד ובין המזבח ונתת שמה מים". מדוע לא נכתב "ונתת בו מים". אין זאת, אלא שהקפידה התורה על "שמה" בלבד, היינו, על מקום הקידוש. אולם אין צורך בכיוור דווקא, כל כלי שרת המכיל מים ומונח בין אוהל מועד ובין המזבח, כשר לקידוש.

דף כג/ב טומאה שהותרה מכללה בציבור

נס של פינוק

מאחר שטומאה הותרה בציבור, שואל בעל ה"פני יהושע", לשם מה היה צורך בנס פך השמן הטהור שנמצא במקדש בחנוכה, הלא מותר היה לחשמונאים להדליק בשמן טמא...

על כיוון, הוא מסיק, שאכן, לא היה צורך בנס עבור בית המקדש. הנס היה **למענם**, להראותם את חיבתם לפני הקב"ה.

והגר"ח שמואלביץ זצ"ל היה מסביר:

יש ניסים של פינוק, שאמנם אין בהם צורך כל כך. אלא שהיא גופא, שהקב"ה נותן לבעל הנס צרכים שבבחינת 'מתורות', היא עצמה מטרתו של הנס: להראות חיבתו של בעל הנס לפני המקום עד כדי פינוק...

דף כד/א רואין כל שאילו נטל הכלי ותנטל האבן יכול לעמוד

נעל בבית המקדש, היתכן?

בסוגייתנו מוכח כי אמנם העבודה בבית המקדש צריכה להעשות בעמידה, אך די בעמידה על רגל אחת בלבד.

אם כן, ניתן להסיק מכך, כי רשאי הכהן לנעול מנעל על רגלו האחת, ולעבוד בבית המקדש כאשר הוא עומד יחף על רגלו האחרת, בעוד רגלו הנעולה תלויה באויר!

מענה, נבין את ציווי המלאך ליהושע בן נון (יהושע ה/טו) "של נעלך מעל רגלך, כי המקום אשר אתה עמד עליו קדש הוא". "נעלך" - לשון יחיד, כי אכן

עדיין מוטלת לפנינו השאלה, וכי לדעת הרמב"ם הכהן הגדול נהג שלא לכתחילה ביום הכיפורים כאשר הוא רחץ את ידיו ואת רגליו בקיתון של זהב? על כך במאמר הבא שבו נעסוק במהות מצוות רחיצת ידים ורגלים.

דף כד/א כי קדש דוד רצפה עליונה קדיש

הכותל המערבי - של מי?

בהתאם לאמור בסוגייתנו, חייב הכהן לעמוד על רצפת העזרה של בית המקדש בעת שרותו שם, ואסור שיהא דבר חוצץ בין גופו לרצפת העזרה בזמן עבודתו במקדש. בעקבות זאת, עוסקת גמרתנו בקדושת רצפת העזרה של בית המקדש, ודנה אם דוד המלך קידש את רצפת העזרה בלבד, או גם את קרקע העזרה ואת החלל שתחתיה. לנושא זה נזקקת הגמרא עקב דברי רב אמי, שהסתפק בדינה של עבודת כהן אשר נאלץ לעמוד על קרקע העזרה ולא על רצפתה, עקב עקירת אבן מאבני העזרה ממקומה. בקשר לכך מספרת הגמרא, כי לאחר שדוד המלך רכש את הר הבית מארונה היבוסים (ראה שמואל ב' פרק כ"ד דברי הימים א' פרקים כ"א-כ"ב), הוא קידש את רצפת העזרה, כדי להכניח לעבודות בית המקדש, ולא זו בלבד שקידש את רצפת העזרה, אלא גם קידש את קרקעיתה ואת החלל תחתיה עד התהום.

מותר להכנס למחילות שתחת הר הבית: כידוע, הר הבית וסביבותיו משופעים במנהרות ובמחילות. ה"מנחת חינוך" מוכיח (מצוה שס"ב אות ג'), כי המחילות המצויות **תחת הר הבית** לא התקדשו, ולפיכך, אפילו הטמאים שאסורים בכניסה להר הבית רשאים להכנס במחילותיו. אולם, **אסור להכנס למחילות המצויות תחת העזרה**, שהרי דוד המלך קידש את שטח העזרה תחתיה עד התהום, ובכלל זה את המחילות (עפ"י תוס' פסחים סז/ב ד"ה "מחילות").

השלט שנחשף במעמקי הר הבית: הגאון רבי אליעזר יהודה ולדנברג זצ"ל, מספר בספרו (שו"ת "ציץ אליעזר" ח"י סימן א' אות פ"ו), כי לפני שנים רבות הזמינו את הגאון מקאליש זצ"ל, בעל ה"אמרי בינה", להכנס במחילות שנחשפו בסביבות הר הבית. לאחר הליכה קצרה הגאון ומלויו מצאו את עצמם באולם ענק בעל ארבעה פתחים לארבע רוחותיו, כאשר כל פתח פונה לאולם פנימי כמוהו, שהתברר, כי גם לו ארבעה פתחים, וכן הלאה. לפתע הם נתקלו בכתובת עברית: "עד פה תבוא". לאמר, מקום זה הוא מתחת המקדש והעזרה, ומאחר שאנו טמאים, אין להכנס אליו (ועיין משניות כלים פ"א מ"ח).

מעניין לציין, כי הגר"ח אלפנדי זצ"ל (בקובי "דרך הקודש" בסוף ספר "מגיד מראשית") מבאר את גמרתנו באופן שונה. לדעתו, דוד המלך לא קידש את העזרה עד התהום, אלא את המקומות שהעזרה נזקקת להם בלבד, כגון, במקרה המובא בסוגייתנו, שנעקרה אבן מרצפת העזרה, אזי, גם הקרקע שמתחתיה קדושה, מפני שיש בה צורך לעזרה. אולם, כאמור בעל ה"מנחת חינוך" סומך את קביעתו על רבותינו הראשונים.

מדוע דוד המלך קידש את קרקע בית המקדש? אנו דנים מתחילת המאמר בקדושה שקידש דוד המלך את קרקע בית המקדש, ויש מקום לברר, מדוע הוא נזקק לכך, הרי שלמה המלך הוא אשר בנה את בית המקדש? ובכן, דוד המלך הוא אשר בנה את **יסודותיו** של בית המקדש, ולפיכך, גם קידש את קרקעיתו (מדרש שיר השירים א/ו, ועיין בשו"ת "רב פעלים" ח"ב או"ח סימן כ"א, "חזון יחזקאל" סנהדרין פ"ג הל' ב', "הר הקדש" עמ' מ"מ-מ"א).

הכותל המערבי נבנה על ידי דוד: משנגענו ביסודות אשר נבנו על ידי מלכנו דוד, לא נוכל להתעלם מן היסוד החשוב לנו ביותר, הלא הוא "הכותל המערבי". הכותל המתנשא לעינינו בנוי נדבכים נדבכים, שונים זה מזה. אבניהם של חמשת הנדבכים הראשונים, מפוצלות בקצותיהן, גובהן מטר ורבע והם נבנו על ידי דוד המלך. ארבעת הנדבכים שמעליהם, שאבניהם חלקים יותר, נבנו בתקופת הבית השני, ועליהם נוספו נדבכים בתקופות מאוחרות יותר. חוקרי המקום גילו, כי מלבד הנדבכים התחתונים, שאר הנדבכים נסתרו במאורעות האלימים שאירעו במקום במהלך השנים ונבנו שוב, לבד מן הנדבכים התחתונים, שלא חרבו לעולם (עיין ספר "עיר הקודש והמקדש" להגר"מ טיקוצינסקי זצ"ל ח"ד פ"ב אות ג'). במדרשים רבים (שמו"ר פ"א/א, במדבר יא/ג, שיר השירים כ"ב, איכ"ר א/ל"ב, וזה"ק ח"ב ה"ב) נאמר, כי הכותל המערבי אינו חרב לעולם ולא זזה שכינה הימנו. בקשר לכך מביא הב"ח (טור או"ח סימן תקס"א) כי מצא ב"ליקוטים", שהסיבה לכך היא, משום שהוא נבנה על ידי דוד המלך. זהו היסוד, הכותל המערבי, שלא חרב לעולם.

אף שהיו מגדולי ישראל שפקפקו בכך, שהכותל המערבי הוא יסוד של כותל **הר הבית**, וטענו כי הוא יסוד כותל **העזרה**, דעת הרוב המכריע של הפוסקים אינה כן, בפרט, נוכח תוצאות החפירות הארכיאולוגיות וממצאיהן הברורים בנושא. ראה בהרחבה בספרים הבאים - ("אבני נזר" יו"ד סימן תנ"ג-תנ"א "תבואות הארץ" עמ' קנ"ו, "עבודה תמה" ט"ו, רבי צדוק הכהן מלובלין שו"ת "תפארת צבי", יו"ד סימן כ"ז אות י"ב, קונטרס "דרישת צבי", הגר"מ טיקוצינסקי "עיר הקודש והמקדש" שם, המהר"ל דיסקין, הגרש"ז מלובלין, האדר"ת, הובא בספר משכנות לאבי יעקב ח"ב אות א', "מעשי למלך" סוף פ"ח מהל' בית הבחירה, "החזון איש" ב"מעשה איש" עמ' מ"א בשם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, "הר הקודש" עמ' מ"א).

די בחליצת נעל אחת אם יניף רגלו האחרת באויר... לעומת זאת, משה רבינו נצטוו (שמות ג/ה) "של נעליך מעל רגליך", מפני שבאותה עת נתבשר על פטירת אביו, ומפני זה נאסר בנעילת הסנדל... ("הר צבי", שמות, בשם הגר"י רוזנטל).

דף כה/ב א"ל תרדא

הקונצרט

הגאון רבי משה סולובייצ'יק זצ"ל נשאל מדוע חכמינו ז"ל ביקרו זה את זה בחריפות דברים והשתמשו בביטויים שיש בהם משום כינויי גנאי, והרי אמרו (ברכות סד/א ועוד) כי "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם"?

השיב רבי משה:

שני בני אדם ישבו והאזינו יחדיו לקונצרט. האחד, שמע ונהנה. לעומתו, האחר האזין בדריכות, ולפתע העוה את פניו בתנועות של סלידה, ולאחר רגע קט יצא את המקום.

בירור קצר העלה, כי שמיעתו המוזיקלית של זה שיצא היתה מושלמת, וכאשר אזנו קלטה שיבוש מסוים, הוא לא יכול היה לשאת אותו ויצא. אולם, הראשון היה סתם חובב מוזיקה מדרגה שלישית... **והנמשל מובן...**

דף כז/ב השוחט את הזבח לזרוק דמו בחוץ

כך מתגלגלת לה מחשבת פיגול

כוונת הקרבנות היא, מסביר בעל ה"ישמח משה" זצ"ל, שהחוטא יהרהר במעשיו הרעים ויווכח לדעת, כי אם הבהמה, שלא חטאה, סובלת עבור האדם החוטא, אף שאיננה חייבת לו דבר, קל וחומר שהחוטא גופו ייענש בעטיו על ידי הקב"ה שבראו, ואשר לו הוא חייב הכל.

אם החוטא אינו מהרהר כן, אינו מתכפר בקרבנו. מכיון שכך, אין הכהנים רשאים לאכול מבשר קרבן זה, שכן "כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים" כמבואר בחז"ל.

איך ידע הכהן, אם אכן שב הלה בתשובה? "ליבי אומר לי וברור בעיני" - כותב בעל ה"ישמח משה" - כי אם החוטא לא חזר בתשובה, הקב"ה מסבב כי בליבו של הכהן ייזרק שביב מחשבה לאכול מבשר הזבח ביום השלישי, כדי שפיגול יהיה ולא ירצה. **זהו** שנאמר (ויקרא ז/ח) "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי", כלומר, שנחשבה מחשבת פיגול בעת שחיתת הקרבן לאוכלו חוץ לזמנו. ואיך אירע כך בכהני ה' התשובה היא "המקריב אותו" - החוטא - "לא יחשב", הוא לא חשב מחשבת תשובה, ולכן "פיגול יהיה"...

לעילוי נשמת

הר"ר **נחמן יזרבלביץ** ז"ל

ב"ר אלימלך הלוי ז"ל נלב"ע י"ב בתשרי תשס"ד

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **צינה פלוק** ע"ה

ב"ר אברהם הכהן ז"ל

נלב"ע י"ז בתשרי ב' דחומה"ס תשל"ט

תנצב"ה

לעילוי נשמת

הר"ר **יקותיאל יהודה (ג'ייקובס)** ז"ל

ב"ר מנשה הי"ד נלב"ע ט"ו בתשרי תשס"ו תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

